

YETIM VA OTA-ONA QAROVISIZ QOLGAN BOLALARNI IJTIMOIY HIMOYALASH SHAKLI

Turg'unboyeva Mohinur Salimjon qizi

Yoqubova Iroda G'aybulla qizi

Sam.DU.Kattaqo'rg'on filiali

Ijtimoiy ish ta'lim yo'nalishi

Ilmiy rahbar: Abbasova Maftuna Subxonovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada yetim va ota-ona qarovisiz qolgan bolalarni ijtimoiy himoyalashda xalqaro rivojlangan davlatlar tajribasiga, foster oila, ota-ona qarovisiz qolgan bolalarni joylashtirish shakllari, bolalar uyi, mehribonlik uylari, faoliyatlari to'grisida, bolalar yetimligining oldini olishda ijtimoiy xizmatlarning o'rni haqida alohida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: AQSH, ROSSIYA, Buyuk Britaniya, mehribonlik uyi, ijtimoiy himoya, ijtimoiy xizmat, foster oila, integratsiyalashuv, iqtisodiy madaniy axborot, muassasa, bolalar uyi, ijtimoiy ish xodimlari, maslahatchi, o'qituvchi, kuzatuvchi, ijtimoiy-pedagog.

KIRISH: Butun dunyoda millionlab bolalar unstitutsional muassasalarda istiqomat qiladi, bu esa BMT tomonidan tan olingan bolalarning oila muhitida tarbiyalanish huquqiga ham bolalarning jismoniy, neyrobiologik, psixologik va ruhiy salomatlik xarajatlarini tizimli tahlil qilishimiz natijalarga zid keladi. Dunyo bo'ylab 5 milliondan 6 milliongacha bolalar (0-18 yosh) oilaga asoslangan parvarishlash muassasalarida emas, balki institutsional muassasalarda yashaydilar, ammo bu taxmin kam ma'lumotlarga asoslangan va kam baholangan bo'lishi mumkin.

O'zbekiston prezidentining yetim bolalar va ota-onasining qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarni ijtimoiy himoya qilishni kuchaytirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'grisidagi qarori va tegishli reja hukumatning bolaning mehribon va g'amxo'r oila sharoitida o'sish huquqini ta'minlashga sodiqligini yaqqol namoyish etadi.

“UNICEF deinstitutionalizatsiyaga qaratilgan prezident qarori va tegishli rejani qo'llab-quvvatlaydi. Bu “Mehribonlik” uylarida tarbiyalanayotgan bolalar uchun foydali bo'ladi deb hisoblaymiz hamda ushbu chora-tadbirlarni boshqa internat shaklidagi muassasalarga nisbatan ham qo'llashni tavsiya qilamiz,” -dedi UNICEFning O'zbekistondagi vakolatxonasi rahbari Sasha Graumann. “Bu bola himoyasi uchun mas'ul bo'lgan barcha tashkilotlar ishtirokida O'zbekistonda bolalarga vasiylik va homiylik qilish tizimini isloh qilish uchun keng qamrovli strategiyani ishlab chiqishni talab qiladi,” – deb ta'kidladi u

Ўзбекистонда болаларни ijtimoiy himoya qilish tizimini uzoq muddatli isloh qilish bo'yicha takliflarni muhokama qilish uchun davlat va nodavlat tashkilotlari vakillari va xalqaro ekspertlar ishtirok etdilar davra suhbatida ishtirok etdilar. Tadbir "Oila" markazi va UNICEF tomonidan tashkil etildi.

Maqsad institutsional yondashuvga asoslangan tizimdan oila muhitiga asoslangan tizimiga o'tishdir. Buning uchun ijtimoiy xizmatlarni va zarur nafaqalarni taqdim etish orqali bolalar va oilalarga ijtimoiy yordam korsatishni kuchaytirish lozim. Bunday sa'y-harakatlar oilalarning ehtiyojlarini qondirishni hamda muammolarni erta bosqichlarda hal qilishni ta'minlaydi.

Davra suhbatida ishtirokchilari Ўзбекистонда болаларни ijtimoiy himoya qilish tizimini uzoq muddatli isloh qilish bo'yicha takliflarni ko'rib chiqdilar. Bunda ijtimoiy xizmat sohasidagi professional xodimlar asosiy harakatlantiruvchi kuch hisoblanadi.

UNICEF ijtimoiy xodim kasbini ilgari surish va bunday mutaxassislarning salohiyatini oshirish, shuningdek ijtimoiy ish o'quv dasturini yaratish borasida hukumat va ilmiy doiralar bilan hamkorlik qilmoqda. Maxsus tayyorgarlikdan o'tgan mutaxassislar bolalarni xavf ostiga qoyadigan vaziyatlarni anglashlari, yordam korsatilishi kerak bo'lgan hollarda oilalarni qo'llab-quvvatlashlari mumkin.

Hozirgi davr globallashtirish jarayonida yetim bolalar va ota-ona qaramog'isiz

qolgan bolalar hayotini tartibga solishning xorij tajribasi o'ta muhim sanalib, bunda bolalar hayotida ijobiy o'zgarishlarga erishish hamda ularni jamiyatga moslashib ketishlarida xorijiy tajribani mahalliy ijtimoiy amaliyotga tatbiq etish imkoniyatlari va implementatsiya – eng dolzarb vazifalardan hisoblanadi. Ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalarni oilalarga jalb qilish, oiladagi tarbiya va uning samaradorligini va bolalarni ijtimoiy himoya qilish muassasalari faoliyatini baholash o'ta muhimdir.

Bunda yetimlar va ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalar hayotidagi xorijiy tajriba ichki ijtimoiy amaliyotga tatbiq etiladi, aholini ichki ijtimoiy himoya qilish tizimining imkoniyatlari va cheklovlari hisobga olinib, shuningdek yetimlar va ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalar oilalarga muvaffaqiyatli joylashtiriladi. Bolalar bilan ishlash ijtimoiy muassasalarining samaradorligini oshirishga qaratilgan yetim bolalar va ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalar hayotini jamiyatga moslashtirish asosida xospislarni ochish, murakkab vaziyatga tushgan voyaga yetmaganlar uchun maxsus shelterlarni yaratish modelini ishlab chiqish ham jamiyatimiz oldida turgan konseptual vazifalardandir.

Ijtimoiy yetimlikni yanada kamaytirish, yetim bolalar va ota-onasining qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish, ularning jadal ijtimoiy moslashuvi uchun keng imkoniyatlar yaratish, tarbiya muassasalarining ish faoliyatini yaxshilash, shuningdek, jismonan sog'lom va ma'naviy yetuk avlodni tarbiyalashda oilaning rolini

mustahkamlash maqsadida quyidagi takliflarni keltirib o'tish o'rinli:

1. Oila shaharchalarini barpo qilish (Finlyandiya, Shvesiya tajribasi – har bir yetim bolalar va ota-onasining qaramog'idan mahrum bo'lgan bolani oilaga birlashtirish, davlat homiyligi asosida mazkur oilani ta'minlab borish);

2. Yetim bolalar va ota-onasining qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarni vaqtinchalik patronat uylariga joylashtirib, tezkor ravishda farzandga muhtoj oilalar bazasidan shu bolaga mos oilani izlab topish hamda vasiylikka berish (AQSh va Janubiy Koreya tajribasi);

3. Vasiylik yoki homiylik bazasidagi shaxslarning shaxsiy hujjatlari yig'majildini yuritish, vasiy yoki homiy tomonidan o'z majburiyatlarini bajarish

Xulosa: Rivojlangan davlatlar tajribasida ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarni ijtimoiy himoya qilish tizimi bir vaqtning o'zida bolaga yordam berishga va oilani intimoiy riabilitatsiya qilishga yunaltirilgan hisoblanadi. Oilaning inqirozli holatini, bolani ijtimoiy yetimlikdan saqlab qolishni oldini olishga qaratilgan bir qancha ijtimoiy loyihalarni ko'rishimiz mumkun. Bugungi kunda bolalarni ijtimoiy himoya qilishga qaratilgan bir qancha chora - tadbirlarni jumladan bolani ijtimoiy himoya qilish, turli-xildagi ijtimoiy xizmatlardan foydalanish huquqi kafolatlangan. Birinchi o'rinda ijtimoiy xizmatlar ko'rsatishda yashash joyida ijtimoiy himoya qilish tartibi yaratilgan. Yurtimizda ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan hamda ijtimoiy yetimlikdan himoya qilishni qo'shimcha chora- tadbirlari ishlab chiqarilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Sharipova, K., & Abduraxmonova, M. (2021). O 'ZBEKISTON MAKTABLARIDA MEHRIBONLIK UYLARI TARBIYALANUVCHISI BO 'LGAN O 'QUVCHILAR BILAN IJTIMOYIY ISH AMALIYOTI ISTIQBOLLARI. Студенческий вестник, (8-3), 82-83.

2. Abdurakhmonova, M., Karimova, G., & Karimova, M. (2021). ROLE OF ETHICAL CULTURE IN PREVENTING VIOLENCE AMONG SPUPILS. Интернаука, (11-2), 50-51.

3. Abdurakhmonova, M. M., Akramov, D. O., & Egamberdiev, F. A. (2020). Conceptual aspects of the development of social work in the new social protection system of Uzbekistan. Chief Editor, (5), 8.

4. Abdurakhmonova, M. M. ugli Mirzayev, MA, Karimov, UU, & Karimova, GY (2021). Information Culture And Ethical Education In The Globalization Century. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 3(03), 384-388.

5. Abdurakhmonova, M. M., Akramov, D. O., & Egamberdiev, F. A. Conceptual aspects of the development of social work in the new social protection system of Uzbekistan. Chief Editor.

6. Abdurahmonova, M. (2020). World practical experience of developing a school-oriented sphere of professional activity of social work. *Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems*, 12(6), 1181-1186.

7. Sharipova, K., & Abduraxmonova, M. (2021). О 'ZBEKISTON MAKTABLARIDA MEHRIBONLIK UYLARI TARBIYALANUVCHISI BO'LGAN O'QUVCHILAR BILAN IJTIMOYIY ISH AMALIYOTI ISTIQBOLLARI. *Студенческий вестник*, (8-3), 82-83.

8. Абдурахмонова, М., & Шарипова, К. (2020). Социальная работа с выпускниками детских домов. In *Наука сегодня: теоретические и практические аспекты: материалы международной научно-практической конференции.* - Вологда: Издательство: ООО "Маркер" (p. 41).

9. Sharipova, K., & Abduraxmonova, M. (2021). О 'ZBEKISTON MAKTABLARIDA MEHRIBONLIK UYLARI TARBIYALANUVCHISI BO'LGAN O'QUVCHILAR BILAN IJTIMOYIY ISH AMALIYOTI ISTIQBOLLARI. *Студенческий вестник*, (8-3), 82-83.

10. Abdurakhmonova, M., Karimova, G., & Karimova, M. (2021). ROLE OF ETHICAL CULTURE IN PREVENTING VIOLENCE AMONG SPUPILS. *Интернаука*,

11. Sharipova, K., & Abduraxmonova, M. (2021). О 'ZBEKISTON MAKTABLARIDA MEHRIBONLIK UYLARI TARBIYALANUVCHISI BO'LGAN O'QUVCHILAR BILAN IJTIMOYIY ISH AMALIYOTI ISTIQBOLLARI. *Студенческий вестник*,

12. A'zamova, Z., & Nuriddinova, Z. (2022). O'ZBEKISTONDA NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLARNING HUQUQ VA KAFOLATLARI. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 2(18), 176-182.

13. A'zamova, Z. (2022). ERTA IJTIMOYIY YETIMLIK VA UNING OQIBATLARI.